

INTERAKTIV TA'LIM JOZIBASI: TALABALARNI PASSIV TINGLOVCHIDAN AKTIV ISHTIROKCHIGA AYLANTIRISH USULLARI

Qurbonova Farangiz

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Qodirova Sarvinoz

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası talabasi

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20593424>

Annotatsiya:

Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida an'anaviy ma'ruza darslarining samorasizligi, talabalarning dars jarayonida passiv tinglovchiga aylanib qolishi sabablari va buning yechimlari tahlil qilinadi. Auditoriyani jonlantirish, talabalarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni uyg'otish hamda ularni darsning faol ishtirokchisiga aylantirishning zamonaviy interaktiv usullari amaliy misollar yordamida yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: interaktiv ta'lim, passiv tinglovchi, motivatsiya, zamonaviy metodlar, teskari sinf, keys-stadi, auditoriya boshqaruvi.

Abstract:

This article addresses the challenges of student passivity in higher education and evaluates the diminishing effectiveness of traditional, one-way lecture models. In the contemporary educational landscape, where access to information is ubiquitous, the primary role of pedagogy shifts from mere knowledge transmission to fostering critical thinking and active engagement. The study explores practical methodologies aimed at revitalizing the classroom atmosphere and transforming students from passive recipients of information into active co-creators of the learning process. Specifically, it examines the implementation of the "Flipped Classroom" model, case studies rooted in real-world problem-solving, Socratic questioning, and small-group collaborative techniques (buzz groups). Furthermore, the integration of digital gamification tools such as Quizlet, Kahoot, and Wordwall is discussed as a means to sustain student engagement. The article concludes that achieving high student engagement necessitates a paradigm shift in the instructor's role from an authoritarian lecturer to a facilitator and moderator of active learning.

Keywords: interactive learning, passive listener, student motivation, modern teaching methodologies, flipped classroom, case study, classroom management, gamification.

Bugungi kun auditoriyasiga kirgan har bir o'qituvchi o'xshash manzaraning guvohi bo'ladi: ma'ruzachi minbarda turib qanchalik jo'shqin gapirmasin,

talabalarning aksariyati daftarga shunchaki mexanik ravishda konspekt yozish bilan band yoki nigohlar smartfon ekraniga mixlangan. Bu — ta'limdagi passivlik inqirozi. An'anaviy, ya'ni faqat axborotni o'qituvchidan talabaga bir tomonlama uzatishga asoslangan model endi kutilgan natijani bermayapti.

Zamonaviy talaba axborot tanqisligini his qilayotgani yo'q — uning cho'ntagidagi telefonda har qanday ma'ruza matnidan boyroq ma'lumotlar bazasi turibdi. Bugungi pedagogikaning bosh maqsadi talabaga shunchaki bilim berish emas, balki unda o'sha bilimni tahlil qilish, qo'llash va eng muhimi, dars davomida "faol yashash" ko'nikmasini shakllantirishdir. Maqolaning maqsadi ham aynan shu — darsni qanday qilib quruq eshitish soatidan jonli muloqot va amaliyot maydoniga aylantirish yo'llarini ko'rsatish.

Psixologik nuqtai nazardan, inson miyasi bir xil ohangdagi nutqni maksimal 15-20 daqiqa faol qabul qila oladi. Shundan so'ng diqqat tarqoqlashadi. Agar dars davomida talabaga faqat "eshitish va yozib olish" majburiyati yuklansa, u tabiiy ravishda energiyani tejash rejimiga, ya'ni passiv holatga o'tadi. Passivlikning yana bir sababi — **xato qilishdan qo'rqish**. Ko'p yillik ta'lim tizimidagi "noto'g'ri javob uchun past baho" qo'yilishi talabalarda tashabbus ko'rsatish qo'rquvini uyg'otgan. Interaktiv ta'lim esa auditoriyani xavfsiz muhitga aylantirishni, ya'ni har qanday fikr hurmat qilinadigan maydon yaratishni talab qiladi. Auditoriyani passivlikdan qutqarish uchun darsning tuzilishini tubdan o'zgartirish lozim. Quyida o'qituvchi ish faoliyatida oson qo'llashi mumkin bo'lgan, dars sifatini oshiradigan usullarni keltiramiz:

1. "Teskari sinf" (Flipped Classroom) falsafasi

Bu usulda an'anaviy dars tushunchasi teskarisiga aylanadi. O'qituvchi ma'ruza matnini, qisqa video yoki mavzuga oid qiziqarli maqolani darsdan 2-3 kun oldin talabalarga (masalan, Telegram guruhlarini yoki platforma orqali) yuboradi. Auditoriyaga kelganda vaqt quruq ma'ruza o'qishga sarflanmaydi. Darsning dastlabki daqiqalaridanoq bahs-munozira, savol-javob va muammoli vaziyatlarni yechish boshlanadi. Talaba darsga "toza daftar" bilan emas, shakllangan fikr va savollar bilan keladi.

2. Muammoli vaziyatlar va Keys-stadi (Case study)

Nazariy qoidani shunchaki yodlatgandan ko'ra, hayotiy muammoni auditoriya o'rtasiga tashlash o'quvchini bir lahzada uyg'otadi. Iqtisodiyot yoki agrobiznes darsida shunchaki "menejment qoidalari"ni gapirmay, *"Tasavvur qiling, siz viloyatdagi yirik klaster rahbarisiz. Bu yil qurg'oqchilik sababli hosildorlik 30% ga kamaydi. Ishchilarni bo'shatmay va zarar ko'rmay inqirozdan qanday*

chiqib ketasiz?" degan muammo qo'yiladi. Talabalar jamoalarga bo'linib, real yechimlar qidirishni boshlaydilar.

3. To'g'ri savol berish san'ati (Sokratcha muloqot)

O'qituvchilar ko'p hollarda *"Tushunarlimi?"* yoki *"Kimda savol bor?"* deb so'rashadi. Bu o'lik savollar odatda sukunat bilan yakunlanadi. Buning o'rniga ochiq va fikrlashga undaydigan savollar berish kerak:

- *"Agar ushbu qonuniyat amalda ishlamasa, jamiyatda nima o'zgarar edi?"*
- *"Bu fikrga kim qo'shilmaydi va nega?"*

4. Kichik jamoalarda ishlash (Buzz Groups)

Katta auditoriyada hamma ham hamma oldida gapirishga botina olmaydi. Auditoriyani 3-4 kishilik guruhlariga bo'lib, ularga 5 daqiqalik kichik vazifa berilganda, hatto eng uydatchan talaba ham o'z guruhida fikr bildirishga majbur bo'ladi. Keyin esa guruh nomidan bitta vakil gapiradi. Bu usul talabadagi mas'uliyat hissini uyg'otadi. Zamonaviy talabaning gadjetlarga bo'lgan bog'liqligini taqiqlash orqali emas, balki uni darsga integratsiya qilish orqali yengish mumkin. Darsning o'rtasida yoki yakunida mavzuni mustahkamlash uchun **Quizlet**, **Kahoot** yoki **Wordwall** platformalarida tayyorlangan 5-10 daqiqalik interaktiv o'yinlar-testlar o'tkazish auditoriyaga xuddi "safari turniri"dek zavq bag'ishlaydi va ularni darsga qaytaradi.

Talabalarni passiv tinglovchidan aktiv ishtirokchiga aylantirishning eng birinchi va muhim sharti — o'qituvchining o'z rolini qayta ko'rib chiqishidir. Bugungi pedagog auditoriyaning yagona "boshqaruvchisi" yoki "bilimlar xazinasi" emas, balki jarayonni to'g'ri yo'naltiruvchi **moderator (facilitator)** bo'lishi kerak. Dars jozibasi — formulalar yoki quruq faktlarning ko'pligida emas, balki o'sha darsda talabaning o'z so'zi, o'z fikri va o'z mehnati borligini his qilishidadir. Faqat mana shunday muhitdagina haqiqiy kadrlar, mustaqil fikrlaydigan shaxslar yetishib chiqadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro'yxati:

1. Ishmuhammedov, R. J., & Abdukadirov, A. A. (2013). Ta'limda innovatsion texnologiyalar (pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar). Toshkent: Iste'dod.
2. Mavlonova, R., Rahmonqulova, N., & Matnazarova, K. (2018). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Cho'lpon nomidagi NMIU.
3. Tolipov, O'. Q., & Usmanboyeva, M. (2006). Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari. Toshkent: Fan.
4. Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. ASHE-ERIC Higher Education Reports. Washington, DC: George

Washington University. (Faol ta'lim va talabalarni faollashtirish bo'yicha dunyodagi eng asosiy manbalardan biri).

5.Bergmann, J., & Sams, A. (2012). Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. International Society for Technology in Education. (Maqolada tilga olingan "Teskari sinf" - Flipped Classroom metodining asoschilari kitobi).

6.Prince, M. (2004). Does Active Learning Work? A Review of the Research. Journal of Engineering Education, 93(3), 223-231. (Muhandislik va oliy ta'limda interaktiv metodlarning samaradorligini isbotlagan yirik xalqaro tadqiqot).

7.Barkley, E. F., Cross, K. P., & Major, C. H. (2014). Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College Faculty. John Wiley & Sons. (Kichik guruhlarda ishlash va jamoaviy interaktiv metodlar bo'yicha qo'llanma).

8.Kapp, K. M. (2012). The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. John Wiley & Sons. (Darslarda Kahoot, Quizlet kabi o'yinlashtirish vositalarini qo'llashning ilmiy asoslari).

